

JAMIYATDA QONUN USTUVORLIGIGA ERISHISH VA HUQUQBUZARLIK PROFILAKTIKASINI TA'MINLASHDA ICHKI ISHLAR ORGANLARI VA FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARI HAMKORLIGINI KENGAYTIRISH MASALALARI

*Zamonov Zokir Turg'inovich,
O'zDJTU kafedra mudiri,
siyosiy fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), prof.*

Jamiyat barqarorligini ta'minlash nafaqat, iqtisod, siyosat, madaniyat va ma'rifat yo'nalishi xodimlarining, shu bilan birgalikda, ichki ishlar sohasi vakillarining ham faoliyatiga bevosita bog'liq.

Mustaqillikka erishganimizdan keyingi yillarda Respublikamizda katta ijobiy ishlar amalga oshirildi va bugungi kunda ular keng ko'lamda davom ettirilmoqda, bu o'zgarishlar jamiyatimizdagi har bir sohada, jumladan qonunchilikda ham o'z ifodasini topmoqda. Xususan, sohaga oid qonunlarni qabul qilish, ularni keng xalq ommasi ichida targ'ibot qilish, tushuntirish va ularga og'ishmay amal qilish uchun mamlakatimiz fuqarolarining huquqiy ongi, huquqiy madaniyati va ma'naviyati darajasini yuksaltiradi.

Qonun ustuvorligini ta'minlashning muhim sharti bu huquqbuzarliklar profilaktikasini samarali tashkil etish va huquqbuzarliklarning sabablari bilan kurashishgina emas, balki unga olib keluvchi shart-sharoitlarni o'z vaqtida aniqlash va bartaraf etishdan iboratdir. Shu munosabat bilan huquqbuzarliklar profilaktikasining asosiy subektlari hisoblangan ichki ishlar organlarining profilaktika faoliyatini chuqur o'rganish va uni yanada takomillashtirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

Shuni ta'kidlash lozimki, ochiqlik va shaffoflik – ichki ishlar organlari faoliyatining asosiy prinsiplaridan ekanligi O'zbekiston Respublikasining «Ichki ishlar organlari to'g'risida»gi qonunida mustahkamlandi. Ichki ishlar organlari o'z faoliyatini ochiq va shaffof tarzda, davlat organlari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, boshqa tashkilotlar va fuqarolar, shuningdek, ommaviy axborot vositalari bilan hamkorlikda amalga oshiradi.

Ichki ishlar organlari o'z zimmasiga yuklatilgan vazifalarni bajarish maqsadida, qonun hujjatlarida belgilangan tartibda davlat organlari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari va boshqa tashkilotlar bilan muntazam hamkorlik qilishi bugungi kunning talabiga aylandi.

Davlat organlari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari va boshqa tashkilotlar fuqarolarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishda, jamoat tartibini saqlash, jamoat xavfsizligini ta'minlashda, shuningdek,

huquqbuzarliklar profilaktikasida ichki ishlar organlariga o'z vakolatlari doirasida ko'maklashishi zarur hisoblanadi.

Ma'lumki, 2017 yildan boshlab yurtimizda Xalq bilan muloqot va inson manfaatlarini yili deb e'lon qilinganligi, Prezidentning Virtual qabulxonasi va barcha hududlarda Xalq qabulxonalari tashkil etilganligi, joylarda sayyor qabullar o'tkazilayotganligi, davlat organlari rahbarlarining mahalliy Kengashlarda hisobot berishi bo'yicha mutlaqo yangi tizim joriy etilganligi o'zining ijobiy samarasini bermoqda.

Xususan, ichki ishlar organlarining faoliyatida qonuniylikni ta'minlash bo'yicha jamoatchilik, parlament va deputatlik nazoratining samarali mexanizmlari joriy etildi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi hududiy bo'linmalari rahbarlarining Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi, xalq deputatlari Kengashlari oldida hisobdorligi belgilandi.

Bugungi kunda islohotlar keng ko'lamda davom ettirilib, huquqbuzarliklarning oqibatlarini emas, balki ularning barvaqt oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlar, huquqbuzarliklarning sodir etilishining sabab va shart-sharoitlarini aniqlash, ularni bartaraf etish ustuvor vazifalar ekanligi belgilab berildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Ichki ishlar organlarining faoliyati samaradorligini tubdan oshirish, jamoat tartibini, fuqarolar huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ishonchli himoya qilishni ta'minlashda ularning mas'uliyatini kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 2017 yil 10 apreldagi PF-5005-sonli Farmonida huquqbuzarliklarning oldini olish va profilaktikasi bo'yicha ishlar asosan, sodir etilgan g'ayriqonuniy qilmishlarning oqibatlariga qarshi kurashishdan iboratligi, huquqbuzarliklarning barvaqt oldini olish, ularni sodir etish sabablari va shart-sharoitlarini chuqur tahlil qilish, aniqlash va bartaraf etish bo'yicha tizimli va samarali chora-tadbirlar yetarli darajada tashkil etilmaganligi e'tirof etib o'tildi va shu bilan birga ushbu kamchiliklarni bartaraf etish borasida amalga oshirilishi lozim bo'lgan vazifalar belgilab berildi.

Shu boisdan huquqbuzarliklar profilaktikasi jinoiy-huquqiy jazolar orqali emas, balki huquqbuzarliklarning barvaqt oldini olish, ularning sodir etilishi sabab va shart-sharoitlarini aniqlash hamda bartaraf etish chora-tadbirlarini qo'llash, kuchsizlantirish usullari orqali amalga oshiriladi, bular huquqbuzarliklar profilaktikasi huquqbuzarliklarning sodir etilishini oziqlantirib turuvchi ijtimoiy hayotning barcha sohalaridagi hodisa, voqea va jarayonlarni bilishni va tahlil qilishni talab qiladi.

Ichki ishlar organlarining jamoatchilik, jumladan jamoat tashkilotlari bilan hamkorligi, bir tomondan, ichki ishlar organlarining roli va mavqeyining ko'tarilishiga, keng jamoatchilik va aholi o'rtasidagi aloqasining

mustahkamlanishiga xizmat qildi, ikkinchi tomondan esa, har bir ichki ishlar organi xodimi o'zining kundalik faoliyatida ma'muriy hududdagi jamoat tuzilmalarining yordamiga asoslanishiga imkon yaratadi. Hamkorlikning asosiy maqsadi ham jamoat tartibini saqlash hamda jamiyat barqarorligini ta'minlashdan iborat.

Zotan, oilada, mahalla va jamiyatda tinchlik va totuvlikni ta'minlash fuqarolik jamiyatining noyob instituti bo'lgan mahallani rivojlantirishning muhim kafolati hisoblanadi. Xususan, bu boradagi ishlar samaradorligini amalga oshirishda mahalalarda profilaktika inspektorining sharaflari va mas'uliyatli faoliyatini asoslab o'tish lozim. Ulardan yuksak mahorat va tezkorlik talab qilinadi. Negaki, bugungi kunga kelib mahallaning yuragi, tinchlik psoboni va sharaflari ham shu kasb egalari faoliyati bilan bevosita bog'liq hisoblanadi.

Xususan, 2017 yil 6 sentabrda O'zbekiston Respublikasi ichki ishlar vazirining «Ichki ishlar organlari tayanch punktlari profilaktika inspektorlarining hisobotini fuqarolar yig'inlarida eshitish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida»gi 193-sonli buyrug'i qabul qilindi. Ushbu buyruq bilan tasdiqlangan «Ichki ishlar organlari tayanch punktlari profilaktika inspektorlarining hisobotini fuqarolar yig'inlarida eshitish tartibi to'g'risida»gi nizomga muvofiq, profilaktika inspektorlari o'zlariga birlashtirilgan ma'muriy hudud bo'yicha tegishli fuqarolar yig'inlarida har oy yakuni bo'yicha hisobot berish tartibi joriy etildi.

Profilaktika inspektorining hisobotini eshitish fuqarolar yig'ini raisi (oqsoqoli), uning maslahatchilari, ta'lim muassasalari, oilaviy poliklinikalar, qishloq vrachlik punktlari vakillari, fuqarolar yig'inidagi xonadonlarda, ko'p qavatli uylarda istiqomat qiluvchi aholi, ichki ishlar organining ushbu hududga mas'ul etib birlashtirilgan rahbari ishtirokida amalga oshirilishi ham fuqarolik jamiyati institutlari aa ichki ishlar organlari o'rtasidagi o'zaro ijtimoiy hamkorlikka bir misol deyish mumkin.

Yuqoridagi singari chora-tadbirlarga asoslanib shuni ta'kidlash joizki, jinoyatchilikka qarshi kurash va uning oldini olish yuzasidan amalga oshirilgan ishlarni muntazam tahlil etib borish, ularga baho berish va aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish choralari ko'rish huquqbuzarliklar profilaktikasini samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Bir jihatni inobatga olish lozimki, profilaktika inspektorining mahalla fuqarolar yig'inida faol amaliy harakat olib borishi va bu faoliyatini hisobot shaklida mahallada berib borishi, bu organ faoliyatining natijadorligini ko'rsatadibgina qolmasdan, mahallalarda ijtimoiy-ma'naviy muhit samaradorligini o'z ijroyi ta'sirini ko'rsatadi.

Bu xususda davlatimiz rahbari quyidagilarni ta'kidlab o'tgan edilar: "Huquqni muhofaza qiluvchi organlarning faoliyat mazmuni butunlay o'zgarmoqda. Huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashishning mutlaqo yangi tizimi yaratildi. Faqat jazolash bilan qo'rqitib, huquqbuzarliklarning oqibati bilan kurashish emas, balki noqonuniy harakatlar sodir etilishining barvaqt oldini olish eng dolzarb vazifaga aylandi".

Zero, Ichki ishlar organlarining huquqbuzarliklar profilaktikasi, bevosita profilaktika inspektorlari faoliyatiga qaratilayotgan e'tibor ular zimmalariga yuklatilgan mas'uliyatli vazifalar samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Bugun huquqbuzarliklar profilaktikasini, ayniqsa voyaga yetmaganlar va yoshlar o'rtasida tashkil etish, huquqbuzarliklarning sodir etilishi sabablarini, ularga imkon beruvchi shart-sharoitlarni aniqlash, o'rganish va bartaraf etish; jinoyatlarni aniqlash, bartaraf etish va fosh etishda, tergov, sud va sud hujjatlarini ijro etishdan yashirinib yurgan shaxslarni, shuningdek bedarak yo'qolgan fuqarolarni qidirishda ishtirok etish; voyaga yetmaganlar va yoshlar bilan ularni Vatanga muhabbat, vatanparvarlik, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashga, yosh avlodni terrorism, diniy ekstremizm, zo'ravonlik va shafqatsizlik g'oyalaridan himoyalashga yo'naltirilgan ishlarni bevosita amalga oshirish; aholi bilan uning eng muhim muammolarini hal etish va ijtimoiy keskinlikni yumshatish masalalarida to'g'ridan-to'g'ri ochiq muloqotni yo'lga qo'yish; huquqbuzarliklardan jabrlanganlarning, g'ayriijtimoiy xulq-atvorga ega, huquqbuzarlik sodir etishga moyil, shuningdek huquqbuzarlik sodir etgan shaxslarning ijtimoiy reabilitatsiyasi va moslashuvini ta'minlash; huquqbuzarliklar profilaktikasi, fuqarolarning huquqiy madaniyatini oshirish masalalari bo'yicha ichki ishlar organlarining boshqa bo'linmalari, davlat organlari, tashkilotlar, fuqarolarning o'zini-o'zi boshqarish organlari, ommaviy axborot vositalari bilan o'zaro hamkorlikni amalga oshirish Tayanch punktlarining asosiy vazifalari sifatida belgilandi.

Muhim jihati shundaki, profilaktika inspektorlarining davlat tashkilotlari, boshqa tashkilotlar hamda aholi bilan hamkorligini tashkil etish quyidagi yo'llar bilan amalga oshiriladi: huquqbuzarliklar profilaktikasi, ularga imkon beruvchi sabablar va shart-sharoitlarni aniqlash hamda bartaraf etish bo'yicha qo'shma tadbirlarini rejalashtirish va o'tkazish; kollegial qarorlarni talab qiluvchi vazifalardan kelib chiqib qo'shma yig'ilishlar o'tkazish; mahalliy davlat hokimiyati organlari va fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlarini huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyati natijalari haqida xabardor qilib borish; faoliyatga baho berish va birgalikda amala oshirilgan ishlar natijalarini hisobga olish; hamkorlikni tashkil etishning ilg'or shakllari va usullarini umumlashtirish hamda amaliyotga tatbiq etish.

Bunda, davlat organlari va muassasalari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, nodavlat notijorat va boshqa tashkilotlar profilaktika inspektorlariga o'z vakolatlari doirasida o'quv-metodik, axborot, maslahat va tashkiliy jihatdan qo'llab-quvvatlashlari mumkin.

Zero, bugungi kunda profilaktika inspektorlarining faoliyati rivojlangan davlatlar tajribalari va maxalla institutini inobatga olgan tashkil etilgan bo'lib, bugungi kunda jamiyatda jamoat tartibini saklash, fuqarolar xavfsizligini ta'minlash, jinoyatlarning oldini olish kabi bir qancha vazifalarni bajarib kelmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev ushbu masalalarga alohida to'xtalib, «Biz «Adolat – qonun ustuvorligida» degan tamoyil asosida jamiyatimizda qonunga hurmat, huquqzuarlik holatlariga murosasizlik hissini kuchaytirishga qaratilgan ishlarimizni jadal davom ettiramiz. Bu borada huquqbuzarlik holatlarining oldini olishga alohida e'tibor karatiladi. Buning uchun avvalo, mahalla imkoniyatlaridan keng foydalanish, profilaktika inspektorlarining ish samarasi va ma'suliyatini oshirish, ular uchun munosib xizmat va turmush sharoitini yaratib berish choralarini ko'rishimiz darkor», ta'kidlab o'tishi ham bu soha vakillarining adolatli jamiyatda adolatli faoliyat borishi borasida o'ziga xos munosabat deyish mumkin.

Shuni ham aytib o'tish lozimki, davlat organlari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari va boshqa tashkilotlar fuqarolarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishda, jamoat tartibini saqlash, jamoat xavfsizligini ta'minlashda, huquqbuzarliklarning oldini olish, ularning sodir etilishining sabab va shart-sharoitlarini aniqlash hamda bartaraf etishda profilaktika inspektoriga vakolatlari doirasida ko'maklashishi shart va zarur hisoblanadi.

Qolaversa, huquqbuzarliklarning oldini olish, aholining huquqiy madaniyatini shakllantirish va oshirish bo'yicha targ'ibot-tashviqot ishlarini olib borishda jamoat tashkilotlari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, fuqarolik jamiyati institutlari yaqindan hamkorlik qilishi kutilgan natijani beradi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston taraqqiyotining yangi bosqichida ichki ishlar organlarining fuqarolik jamiyati institutlari bilan o'zaro hamkorligini kuchaytirib borishi birinchi navbatda, davlat va jamiyat tinchligi va rivojlanishini amalga oshirishda qo'l kelsa, ikkinchi tomondan esa, jamiyat a'zolarining bu soha vakillarini ko'rganda ulardan cho'chish emas, balki ularga ko'maklashish va amaliy yordam berishning tashbuskori va jonkuyari munobatini shakllantirishga sharoit yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Мухамедов Ў.Х. Ҳаракатлар стратегияси асосида ички ишлар органлари тизимидаги ислохотлар: биринчи босқич якунлари ва истикболдаги

вазифалар: Монография. -Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2018. -Б. 76.

2. Ички ишлар органлари профилактик фаолияти: Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси фаолияти мутахассислиги учун: Маърузалар курси / А.С.Турсунов, И.Исмаилов ва бошқа. -Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2018. -Б. 4.

3. *Qarang*: Қодиров Қ.Б. Мустақиллик даврида Ўзбекистонда ички ишлар идораларининг фаолияти (1991–2011 йиллар). Тарих.фан.бўй.фалс.док. (PhD) ...дисс.авторэф. -Т., 2019. -Б. 18.

4. Конституция - эркин ва фаровон ҳаётимиз, мамлакатимизни янада тараққий эттиришнинг мустаҳкам пойдеворидир / Президент Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 25 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси /Халқ сўзи, 08.12.2017.

5. *Qarang*: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 18.04.2017 йилдаги ПҚ-2896-сон Қарори. <https://lex.uz/docs/3175732>.

6. Шавкат Мирзиёев. «Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш – юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови». Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 24 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси./ Халқ сўзи., 2016., № 243 (6678). -Б. 1-3.